

ИСТОЧНИКИ ПРИМЕРОВ

ТСБЛМ – Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: Больш за 65.000 слоў / пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. – Мінск : БелЭн, 1996. – 783 с.

ODOE – Oxford Dictionary of English (for ABBYY Lingvo x3) [Electronic resource] : 355 000 entries. – Rev. ed. – Oxford : Oxford Univ. Press, 2005. – 1 electronic opt. disk (CD-ROM).

CED – Collins English dictionary (for ABBYY Lingvo x3) [Electronic resource] : 120 000 entries. – 8th ed. – Glasgow : HarperCollins Publ., 2006. – 1 electronic opt. disk (CD-ROM).

CERPD – *Kunin, A. V.* The comprehensive English-Russian phraseological dictionary (for ABBYY Lingvo x3) [Electronic resource] : 20 000 entries / A. V. Kunin. – М. : Russkiy Yazyk – Media, 2006. – 1 electronic opt. disk (CD-ROM).

MWOD – Merriam-Webster online dictionary [Electronic resource]. – Mode of access: www.merriam-webster.com. – Date of access: 09.02.2019.

BNC – The British National Corpus [Electronic resource]. – BNC XML Ed. – Oxford : Oxford Univ. Computing Services on behalf of the BNC Consortium, 2007. – 2 electronic optical disks (CD-ROM).

NK – Беларускі N-корпус [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bnkorporus.info>. – Дата доступа : 01.02.2019.

The complex analysis of the meaning of kinship terms in modern English and Belarusian demonstrates that the words studied in both the languages are characterized by a similar set of pragmatic properties that represent the elements of knowledge about stereotypical features associated with the denotata of the lexico-semantic group under study. The contrasting features revealed in the meanings of the words denoting kinsmen and kinswomen represent specific characteristics related to different sexes and gender roles in the linguistic communities studied.

Поступила в редакцию 05.03.2019

Н. У. Чайка

МОЎНАЯ РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ КАТЭГОРЫІ ЛАКАЛЬНАСЦІ Ў МАСТАЦКІХ ТВОРАХ

Статья посвящена исследованию текстовой категории локативности в художественных текстах. Исследованы уровни репрезентации категории локативности (семантический и синтаксический), выявлены и классифицированы компоненты с локативным значением (экзисциенс, статальный предикат, локатив, директив-старт, директив-финиш, транзитив, медиатив, дименсив, финитив, темпоратив) и способы их выражения – существительные с предлогами, местоимения, наречия.

В статье определены синтаксические способы репрезентации категории локализации и их значения: размещение субъекта в пределах пространственного ориентира, за его пределами, между пространственными ориентирами.

Развіццё сінтаксічнай сістэмы беларускай мовы на сучасным этапе выклікала значнае пашырэнне адзінак дынамічнага сінтаксісу, якія спрыяюць моўнай рэпрэзентацыі тэкставых катэгорый. Знакавая прырода тэкставых катэгорый дазваляе выражаць значэнні на розных узроўнях моўнай арганізацыі.

У апошнія дзесяцігоддзі тэкставыя катэгорыі выступаюць аб'ектам вывучэння даследчыкаў мовы. Кваліфікацыя іх ажыццяўляецца з улікам метадалагічнай базы лінгвістычнага напрамку, у межах якога праводзіцца названае даследаванне. Большасць вучоных адзначаныя катэгорыі адносяць да паняццёвых універсальных, якія ўключаюць адзіны тэкставы сэнс і складаюцца з функцыянальна арыентаваных тыпавых кампазіцый рознаўзроўневых моўных адзінак [1]. Тэкставая катэгорыя выступае «адзінкай аналізу, паколькі змяшчае ў сабе асноўныя ўласцівасці цэлага. Кожная тэкставая катэгорыя ўвасабляе асобную сэнсавую лінію тэксту, выражаную групай моўных сродкаў, арганізаваных у адносную ўнутрытэкставую цэласнасць» [2]. Відавочна, даследчыкі прытрымліваюцца меркавання, што менавіта сукупнасць тэкставых катэгорый і ўтвараюць тэкст як камунікатыўную адзінку.

Любая тэкставая катэгорыя характарызуецца агульнасцю семантычнай функцыі кампанентаў усіх моўных узроўняў, што яе складаюць. Менавіта гэтая ўласцівасць і выступае крытэрыем яе выдзялення як моўнай універсальі. Пры гэтым тэкставыя катэгорыі «фармальна не ўніфіцыраваны: не звязаны з канкрэтным моўным узроўнем, выражэнне іх ажыццяўляецца комплексна, на некалькіх узроўнях моўнай арганізацыі адначасова» [3].

У сучаснай лінгвістычнай літаратуры дастаткова поўна прадстаўлены даследаванні тэкставых катэгорый кагерэнтнасці, кагезіі, завершанасці, адасобленасці [4; 5; 6]. Апошнім часам тэкставыя катэгорыі даследчыкі прапануюць дзяліць на зместавыя (канцэптуальныя) і структурныя [2; 7]. Пры такім падыходзе тэкставую катэгорыю разумеюць як аб'ектыўную ўласцівасць мастацкага тэксту.

Відавочна, што пытанне пра тэкставыя катэгорыі выступае актуальным і запатрабаваным, тым больш што на беларускамоўным матэрыяле падобнае даследаванне практычна не праводзілася. Мэта нашага даследавання – выявіць усе магчымыя сродкі і спосабы выражэння катэгорыі лакальнасці на сінтаксічным узроўні (на ўзроўні простага сказа) у мастацкіх творах.

Значэнні лакатыўнасці выражаюцца з дапамогай сродкаў розных узроўняў. Значнае месца сярод іх займаюць *кампаненты семантычнай структуры*, якія рэпрэзентуюць значэнне дынамічнай і статальнай лакалізацыі. У мастацкім кантэксце на значэнне руху ўказвае кампанент з лакатыўным значэннем. Найбольш часта падобнае ўказанне ажыццяўляецца з дапамогай *дырэктыў-фініша*, які выражаецца прыслоўем: *І дарослыя, і дзеці – / Усе сюды* (З. Бядуля); *Ты, Ігар, куды?* (А. Карпюк), а таксама рознымі формамі іменных часцін мовы – назойнікам у форме роднага склону: *Павуцінка залатая – да вясковага двара. Верасовая сцяжынка. Па баках – беразнякі* (Г. Бураўкін); *– Я – да нашых куркулёў! Ну не!* (А. Дзялендзік); займеннікам

у форме роднага склону: *Шэф, да вас жанчына* (А. Дударэў); назоўнікам у форме вінавальнага склону: *Інжынер – купец з вышэйшай адукацыяй – у агарод з бульдозерам* (М. Матукоўскі); – *А можа, ён на Петраград, цягнік* (П. Глебка); – *А я – у рэчку! Люблю ў віры наплаваць* (А. Бялевіч).

Назіраюцца аднастаўныя канструкцыі, якія змяшчаюць кампаненты з указаннем на дынамічную лакалізацыю. Дырэктыў-фініш у такіх сказах дастаткова інфарматыўны і рэалізуе семантыку руху бессуб'ектным спосабам. У такіх выпадках ажыццяўляецца семантычнае ўзгадненне кампанентаў, і кола лексем, што ўказваюць на кірунак перамяшчэння, строга рэгламентавана, бо прадвызначаецца законам семантычнага ўзгаднення: *Дамоў, на завод? – з робленай паслужлівацю і нахабствам спытаў шафёр* (І. Канановіч); *Угору, у прадонне вышыні* (Т. Бондар).

Кампанент *транзітыў* указвае на кірунак дынамічнай лакалізацыі без яго пачатковага або канечнага пункта і выражаецца часцей прыслоўем: *Насустрач нейкі пан* (М. Сяднёў); *Сонца насустрач і сіні прастор. / Неба і хмары ў вясёлкавай браме* (С. Грахоўскі); *Выйшлі яны пагуляць. А насустрач жанчына з каляскаю* (Г. Багданава); *А перад ім – яснее неба, / А перад ім – машын гудкі. / Насустрач – поле, поле з хлебам. / Насустрач – дзеці, як званкі* (П. Броўка).

Назіраюцца выпадкі, калі транзітыў выражаецца рознымі формамі назоўнікаў: *А ўслед за ветрам – вясёлы і часты галоп* (У. Паўлаў); *Праз завею – сані, сані...* (С. Законнікаў). Транзітыў у канструкцыях з пропускам дзеяслова можа ўказваць на прасторавы арыенцір, межы якога пераадоляваюцца ў працэсе руху, і выражаецца назоўнікам у форме роднага або вінавальнага склону: *Ты – паўз лес і ў вёску* (Б. Сачанка). Мадэль канструкцыі можа мяняцца на аднастаўную: *Куды ноччу?* (С. Баранавых); *Куды так рана?* (А. Жук). Такія мадэлі рэалізуюцца ў значнай колькасці структурных схем, аднак спосабы выражэння лакатыва не вызначаюцца разнастайнасцю. Ён выконвае ролю паказчыка значэння лакальнасці толькі ў спалучэнні з прасторавымі сірканстантамі: *Ігналік мой!.. Ігналік... Зараз жа дамоў, да яго...* (М. Гарэцкі); *Я назаўсёды сюды* (А. Макаёнак).

Дырэктыў-старт у якасці кампанента з указаннем на пачатковы пункт перамяшчэння ўжываецца часта. Выражаецца ён як прыслоўем: *Акуль жа вы, дзеткі? З вашай Альхоўкі* (А. Якімовіч); *А кулі, кулі – адусюль. / Няма ратунку ім ад куль* (П. Броўка), так і назоўнікам у форме роднага склону з прыназоўнікамі: *Ты – з глыбіні Віёлавых садоў* (Л. Дранько-Майсюк); *Я – з глыбокіх нетраў, / Вечная, жывая* (А. Русак).

Лакатывы могуць указваць на напрамак руху ад пачатковага да канечнага пункта, у такіх выпадках дырэктыў-старт і дырэктыў-фініш выражаюцца пераважна назоўнікамі ў форме вінавальнага або роднага склону з прыназоўнікамі: *Іскры з кузні – за парог, / На лядочак тонкі* (А. Бялевіч); *Што ж гэта мы, бацька, з-за стала зноў за стол* (А. Жук); *Выходзіць, ён з таго моста ў палонку?* (Г. Марчук); *З натоўпу – у натоўп. / Бездапаможна* (Т. Бондар) або прыслоўямі: *Адсюль – сюды... Адтуль – туды...* (М. Зарэцкі).

Медыятыў, што ўказвае на значэнне лакальнасці, выражаецца пераважна назоўнікам: *У «Заслаўль» толькі на 227-м* (Г. Багданава); *Хмарай пыл – за салдатамі* (А. Вялюгін) або прыслоўямі: *А шнур (журавоў) парваны – нізам, нізам, нізам* (А. Пысін); *Ты – пехатою? Дзе ж твой конь?* (М. Гарэцкі). Выразны характар прыведзеныя сказы набываюць дзякуючы таму, што медыятывы маюць абмежаванае кола лексем, з якімі могуць спалучацца: гэта пераважна дзеясловы тыпу *ісці, бегчы, рухацца* і інш.

На дынамічную лакалізацыю суб'екта ўскосна ўказвае таксама дыменсіў, які выражаецца пераважна назоўнікамі: *Мы на свята зрунелых ніў, / Мы на рэк малады разліў* (М. Шабовіч); *А вам далёка?* (В. Быкаў); *Я – мігам. На адной назе* (А. Макаёнак); – *Я – хутка. Ты пасядзі тут* (Г. Багданава); *Хутчэй, хутчэй адсюль* (Г. Багданава). Выражаюцца дыменсівы пераважна назоўнікамі або прыслоўямі і характарызуюць рух не толькі паводле працягласці, але і паводле колькаснай або якаснай прыкметы.

Дынамічная лакалізацыя суб'екта рэалізуецца з дапамогай кампазіцыі кампанентаў *транзітыў – медыятыў*: *І Алёшка, / Мірон і Зянон – / Па карчах, па кустах / Наўздагон* (А. Пысін); *Абы хутчэй – праз луг...* (Г. Далідовіч); *Травы – клубам – з-пад касы* (А. Бялёвіч); *І – раптам дымок над вадой* (П. Прыходзька).

Зрэдку назіраюцца выпадкі, калі рэпрэзентацыя лакалізацыі суб'екта ажыццяўляецца з дапамогай *фінітыва*, што ўказвае на мэту руху: *Снег – каму для радасці, каму для бяды* (А. Бачыла); – *Па якой ты справе?* (В. Іпатава); – *Я – на справе* (Б. Мікуліч); – *Я – на калгасных справах* (С. Баранавых); – *Я тут – на справе* (А. Макаёнак); *Я лепш – на паляванні. Прырода, прастор...* (А. Дзялендзік); *На споведзь я* (А. Петрашкевіч). Фінітыў у падобных канструкцыях часцей выражаецца экспліцытна: *За баладамі да маладзечанцаў* (ЛіМ); *На Мінічыну па вопыт* («Звязда»); *За «золатам» – у Любачы* («Ленінскі шлях»); *Да суседзяў – на здароўе* («Дзеці і мы»).

Значэнне руху рэалізуецца з дапамогай спалучэння характарызацыйных сірканстантаў з прасторавымі. Агэнс можа выражацца імпліцытна: *Праз цемру ценяў нацянькі – / Да зор, да неба* (М. Шабовіч). Пашырэнне семантычнай структуры сказа за кошт медыятыва надае ім большую выразнасць і семантычную ёмістасць: *А сама басанож / Па дажджы і калдобах* (Я. Янішчыц); *Мурзатыя, як чарцяняты, / Дзеці на рэчку – трушком* (М. Калачынскі); *У залатым чоўне на выспу Патмас* (М. Гарэцкі).

На семантыку руху таксама ўказваюць спалучэнні семантычных кампанентаў *кандытыў – медыятыў*. Суб'ект у большасці падобных сказаў прадстаўлены імпліцытна, а таму колькасць сінтаксічных кампанентаў мінімальна. Такая камбінацыя кампанентаў з'яўляецца рэдкай з'явай: *Туман над полем ярам, ярам* («Крупскі веснік»); *Пад такім агнём немагчыма нават і па-пластунску* (В. Быкаў). Назіраюцца рэдкія выпадкі, калі экспліцытна выражаецца толькі медыятыў: *Аўтобусам ці поштай. Як легалізаваць патрэбную паслугу?* («Звязда»). І зусім рэдкімі з'яўляюцца выпадкі, калі на

значэнне статальнай і дынамічнай лакалізацыі ўказваюць *тэмпаратывы*: *Хай хто-небудзь спачатку адзін як бы ў разведку. А пасля другі... Каб не абоім адразу* (В. Быкаў).

Катэгорыя лакальнасці рэалізуецца таксама на **ўзроўні структурнай арганізацыі**. Мадыфікацыі канструкцый са значэннем статальнай лакалізацыі ўжываюцца даволі часта ў творах мастацкай літаратуры. Гэта тлумачыцца тым, што яны ўжо на ўзроўні сінтаксічных кампанентаў утвараюць тыповую сітуацыю. Дзеяслоў са статальным значэннем можа быць выражаны экспліцытна і імпліцытна, аднак пры гэтым нязменным застаецца камунікацыйная функцыя канструкцый – указанне на месца размяшчэння аб'екта або на яго наяўнасць. Дамінуючым кампанентам у рэалізацыі семантыкі выступае лакатыў: *У куце на саломе – цяля з засохлым кончыкам пупавіны* (А. Карпюк); *На стозе – бусел макаўкаю лета* (М. Стральцоў); *У многіх на злінялых прапацельх гімнасцёрках – ордэны* (С. Грахоўскі).

Мадэль сказа з семантыкай статальнай лакалізацыі ўключае наступныя кампаненты: экзісцыенс – прэдыкат – лакатыў. Пазіцыя лакатыва са статальным значэннем часцей за ўсё знаходзіцца ў абсалютным канцы сказа: *На абеліску – твой апошні ордэн* (С. Законнікаў); *На беразе – белы цвет* (Я. Крупенька); *Зіма... Зіма... У палях – туманы* (П. Трус). Выражаецца экзісцыенс пераважна назоўнікам ці асабовым займеннікам, пры гэтым сказы могуць набываць інтанацыю пытання: *Гаспадар – у хаце?* (І. Мележ). Адметнасць падобных канструкцый заключаецца ў канстантным характары прэдыкатыўных значэнняў: пры любых умовах, калі няма іншых фармантаў, падобныя канструкцыі ўказваюць на значэнне цяперашняга часу. Таму падобная маркіроўка тэкставай тэмпаральнасці і кваліфікуецца як сінтаксічная.

Канструкцыі са значэннем статальнай лакалізацыі ў межах прасторавага арыенціра ўключаюць дзеяслоў (матэрыяльна выражаны або апушчаны) і два кампаненты. Адметнасць семантыкі такіх сказаў заключаецца ва ўказанні на канкрэтны прасторавы арыенцір, прычым экзісцыенс можа выражацца імпліцытна: *Агеньчык у цемры* («Дзеці і мы»); *Там, за Днепрабугам* («Ленінскі шлях»); *Твае салдаты тут, у акопах* (А. Дудараў); *Станцыя. Я ў цягніку* (М. Сяднёў). Лакатыў у дадзеных канструкцыях можа выражацца самымі рознымі спосабамі – формамі назоўніка: *Пад небам беларускага слова* (ЛіМ); *Святло далёкай зоркі – над вадой* (А. Грачанікаў); *Альпійская ружа – у наваколлі Ружскавіч* («Адкрыты ўрок»); *Пад Мінскам – аўцюкоўцы* («Дзеці і мы»); *На скрыжаванні – чарада рабін. / І раптам надпіс: «Сцеражыся мін»* (А. Бажко); *Іду. З нябёс глядзіцца месяц. / У прасторы ноч і ціхі сон* (З. Астапенка); *На сценах – дарагія дываны, дарагі абажур, дарагая мэбля* (Г. Марчук), займенніка: *На ім – чорная шапка з катюшонам, на нагах – чорныя бітыя валёнкі, на руках – сінія рукавічкі* (А. Жук), прыслоўямі: *Насустрач – даліна, мурожная траўка. / За лугам – магільнік, / Хмызняк і багна* (З. Бядуля); *Мальвіна дома?* (Б. Сачанка). Экзісцыенс, выражаны назоўнікам, указвае на неадушаўлены аб'ект: *І на праспектах і плошчах яго – / Белыя, белыя ліпы* (С. Грахоўскі); *Алтар у лесе* («Ave Maria»);

Славутасці Мінішчыны ў цэнтры Гродна («Звязда»); У пакоі зімна. На шыбах – кветкі (М. Рудакоўскі); Вось на ўзгорку – пяціцценны дом / З шылдаю кароткай «Чайная» (П. Глебка).

Канструкцыі са значэннем статальнай лакалізацыі могуць указваць на аб'ект, што размяшчаецца па-за межамі прасторавага арыенціра. Адметнасць дадзеных канструкцый у форме лакатыва, які заўсёды выражаецца назоўнікамі з прыназоўнікамі і ўказвае на пастаянны характар лакатыўнай прыкметы: *За леснічоўкай – маляўнічае возера* («Паляўнічы і рыбалю Беларусі»); *А за вокнамі – чырвоны чэрвень* (М. Калачынскі); *За вокнамі агні і чорны снег* (А. Вялюгін), **каля (ля)**: *Мы каля старадаўняга алтара* («Ave Maria»); *Ля вогнішча – думаў натхнёных запалі / Песень разліў пераможны* (Л. Геніюш); *Каля хаты – маладая грушка* (Б. Мікуліч); *Гурбы снегу – ля вакон* (У. Скарынкін); *Шытшыны куст – ля хаты – на шляху* (Р. Баравікова), **над**: *Над ракою – дзве вярбіны, / Дзве журботныя сястры* (Я. Янішчыц); *Над галавой спакойнае і добрае, як матчын твар, – жнівеньскае сонца* (С. Законнікаў); *Над зямлёй – спелых яблык духмяны разліў* (В. Іпатава); *Над Чорным морам, нада мной – / Начнога неба перфакарта* (У. Скарынкін); *Над дзюнамі сонныя сасонкі – парасонамі* (А. Вялюгін); *Над шэрай хатай матчынай – / І сум, і ясната* (А. Іверс), **абапал (наабапал, паабапал)**: *...Абапал лясной паляны – дубы* (А. Карэлін), **перад**: *Перад намі – шырокі прастор* (В. Таўлай); *І палкоўнікава постаць у яго перад вачыма* (П. Броўка), **побач**: *Побач – поле ўзаранае. Шырокія барозны працягнуліся* (В. Каваль); *Побач са сталом – канапа* (А. Макаёнак), **вакол (навокал)**: *А навокал – бязлесе* (С. Грахоўскі); *А вакол – узлескі ясныя* (А. Вялюгін), **пры**: *Пры лазні – цырульня* (С. Грахоўскі); **імпліцытна**: *Маўзер – справа, шабля – злева* (А. Бялевіч); *Дарожка. Елкі – злева, справа. / Працяглы шум. Савіны куст* (А. Бялевіч).

У сінтаксічнай сістэме беларускай мовы маюць месца сказы з семантыкай статальнай лакалізацыі паміж прасторавымі арыенцірамі. У іх семантыка рэалізуецца з дапамогай прыназоўнікаў **між (паміж)**: *Між міфам і сном* (ЛіМ); *Паміж вёскамі – млын-вятрак без крылаў. Паабапал – аскаболкі жорнавых каменяў...* (А. Кулакоўскі); *Між вёсак – маляўнічае возера* (А. Астрэйка); *Між ялін – вялікі будан* (А. Бялевіч); **сярод**: *Сярод іх – і мой няроўны почырк* (Р. Баравікова). Такія сказы часта выкарыстоўваюцца ў загалоўках да інфармацыйна-публіцыстычных твораў: *Шляхта – сярод нас* (ЛіМ); *Зялёны астравок пасярод планеты* (ЛіМ). У назвах экзісіцыенса можа выражацца імпліцытна: *Паміж ідэяй і бізнесам* («Настаўніцкая газета»).

Структура сказаў з семантыкай статальнай лакалізацыі можа пашырацца за кошт увядзення факультатыўных кампанентаў – каэкзісіцыенса: *Маці з дзецьмі – у хаце* (Янка Брыль); тэмпаратыва: *Зноўку туманы над полем* (Кузьма Чорны) або сірканстантаў са значэннем спосабу дзеяння: *Крэкча дуб: / – Душ мне люб. / Па каленкі / У лужах елкі* (А. Пысін). Часам пропуск дзеяслова ў эліптычных сказах абумоўлены метрыка-рытмічнай арганізацыяй верша: *З лета – стог, абкладзены кляёнкай, / На штыкетах – жоўтыя*

глыкі... / *Недзе мама бразгае даёнкай, / Недзе тата носіць смалякі...* (Р. Баравікова); *У кожным сэрцы – малады запал* (А. Куляшоў); *І сярод іх – адна – уся з агню* (Р. Баравікова).

Такім чынам, катэгорыя лакатыўнасці ў творах мастацкай літаратуры выражаецца на ўзроўні семантычнай і сінтаксічнай арганізацыі. Значэнне статальнай лакалізацыі, што ўласціва прэдыкату, абумоўлівае характар семантычных кампанентаў. Мадэль канструкцыі павінна ўключаць мінімум тры кампаненты: экзісцыенс, статальны прэдыкат і лакатыў. Адценні значэння лакатыўнасці рэпрэзентуюцца ў наступных кампанентах: дырэктыў-фініш, транзітыў, дырэктыў-старт, медыятыў, дыменсіў, фінітыў, тэмпаратыў (рэдка). Спосабы выражэння кампанентаў маюць дастаткова вялікі дыяпазон – гэта назоўнікі з прыназоўнікамі, прыслоўі, займеннікі. Суб'ектныя кампаненты пры гэтым маюць як імпліцытнае, так і экспліцытнае выражэнне.

На сінтаксічным узроўні катэгорыя лакатыўнасці рэпрэзентуецца ў структуры простага сказа. Кампазіцыя сінтаксічных кампанентаў указвае на значэнне статальнай або дынамічнай лакалізацыі. Падобныя канструкцыі маюць дастаткова шырокі спектр значэнняў: размяшчэнне суб'екта ў межах прасторавага арыенціра, за яго межамі, паміж прасторавымі арыенцірамі, што сведчыць пра пастаянны, нязменны характар лакатыўнай прыкметы. Падобныя канструкцыі назіраюцца як у мастацкіх творах, так і ў публіцыстычных, у прыватнасці – у газетных загаловах.

Рэпрэзентацыя тэкставай катэгорыі лакальнасці рэгулюецца рознымі моўнымі механізмамі. Структурнымі механізмамі абумоўлена маркіроўка названага значэння семантычнымі кампанентамі, што выступаюць у функцыі дэтэрмінаваных членаў сказа; структурна-сэнсавыя фактары рэгулююць рэпрэзентацыю катэгорыі лакатыўнасці з дапамогай кампанентаў лексічнага ўзроўню; фармальна-граматычныя – маркіроўку названых катэгорый з дапамогай марфалагічных сродкаў; фактарам семантычнай імплікацыі абумоўлена маркіроўка значэнняў лакатыўнасці спосабам пераемнасці кампанентаў акалічнаснага тыпу; з дапамогай сінтаксічнага паралелізму маркіруюцца аналізуемыя значэнні на аснове сінтаксічнай і граматычнай аднапланавасці.

ЛІТАРАТУРА

1. *Гальперин, И. Р.* Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 140 с.
2. *Тураева, З. Я.* Лингвистика текста : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.» / З. Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с.
3. *Москальская, О. И.* Грамматика текста / О. И. Москальская. – М. : Высш. шк., 1981. – 183 с.
4. *Арнольд, И. В.* Лексико-семантическое поле в языке и тематическая сетка текста / И. В. Арнольд // Текст как объект комплексного анализа в вузе : сб. ст. – Л., 1984. – С. 3–11.

5. Брандес, М. П. Стилистика текста. Теоретический курс : учебник / М. П. Брандес. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Прогресс-Традиция ; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.

6. Гулыга, Е. В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е. В. Гулыга, Е. И. Шендельс. – М. : Просвещение, 1969. – 184 с.

7. Сидоров, Е. В. Основы системной концепции текста : дис. ... д-ра филол. наук / Е. В. Сидоров. – М., 1986.

The article is dedicated to the language representation research of the category of locality in literature at the levels of semantic and syntactic organization. The revealed components of semantic structure indicate the meaning of stative and dynamic location – existence, stative predicate and locative, directive-finish, transitive, directive-start. The following text meanings of the category of locality on the simple sentence level have been indicated: the subject position within spatial reference point, beyond its borders, between spatial reference points.

Поступила в редакцию 21.03.2019